

München, Flugtechnische Arbeitsgemeinschaft Chemnitz, Fieseler, Flettner, Focke-Achgelis, Focke-Wulf, Gerner, Gotha, Haessler-Villinger, Haessler-Haller, valamint Heinkel típusjelzésű repülőeszközökről kap az olvasó részletes tájékoztatást.

Csakúgy, mint az első kötetről, a második kötetről is dicsérettel lehet nyilatkozni. Nagyon alapos munkát végzett a szerző. Különösen a Heinkel-fejezet készlet elismerésre. A mindenre kiterjedő, alapos ismertetés nemcsak a megépült szériaváltozatokra érvényes, hanem az 1942-től 1945-ig napvilágot látott tervekre is, amelyeknek gyakorlati kivitelezésére nem került sor.

1987-ben jelent meg a harmadik kötet 276 oldal terjedelemben, ugyancsak az említett kiadó gondozásában. E kötet felépítésben teljesen megegyezik a második kötettel: a különféle repülőeszközök ismertetése a Heischel Flugzeugwerke A. G. típusok bemutatásával indul, majd a továbbiakban a Horten, Hüffer, Hütter, Junkers, Flugzeugbau Kiel, Klemm, Lippisch, Messerschmitt repülőeszközök részletes ismertetése következik. Az eddigi dicséretet erre a kötetre is érvényesek, minden területen. Sajnálatos, azonban hogy az igazán impozánsan

összeállított Me—210 sorozatban a 221. oldalon a „Messerschmitt Me—210 C-Reiche” alatt téves információt kap az olvasó: nem említi a könyv azt a 270 db Me—210 Ca—1 típusjelzésű rombolót, amelyek 1942 december és 1944 november között a Dunai Repülőgépgyár Rt. üzemében épültek. Ez a leggazdagabban illusztrált kötet, 227 fotót és 229 rajzot tartalmaz.

Figyelemreméltó, hogy a nyomdatechnikai-
lag is magas színvonalat produkált a kiadó, bár egy-két fotó nem mondható sikeresnek. Így a második kötet 19. és 76. képe, valamint a harmadik kötet 202. és 212. képe minőségileg nem megfelelő.

Mindent összegezve, mind a három kötet mind szakmailag, mind nyomdatechnikailag magas színvonalat képvisel a repüléssel foglalkozó szakirodalomban.

Heinz J. Nowarra nagy gonddal megírt kiváló munkája jelentősen gyarapítja az adott témakörben ismereteinket. E mű nem csupán a különféle repülőgéptípusok iránt érdeklődő olvasók tájékoztatására szolgál, hanem a repüléssel és a repülés történetével közvetlenül, vagy közvetve kapcsolatban lévő szakemberek számára is nélkülözhetetlen, alapvető adattár.

Kováts Lajos

DAVID LITTLEJOHN

FOREIGN LEGIONS OF THE THIRD REICH, VOL. 3. (Albania, Czechoslovakia, Greece, Hungary and Yugoslavia)

(R. James Bender [kiad.], San Jose [California], 1985. 319 o.)

A második világháború idején a németek oldalán harcolt önkéntesek, különböző rendfenntartó, biztonsági stb. alakulatok egyenruházatát, jelvényeit, kitüntetéseit bemutató könyv első kötete 1979-ben látott napvilágot, ez a norvégiai, dániai, franciaországi vonatkozásokat tárgyalta. Az 1981-ben megjelent 2. kötet belga, angol, holland, olasz, spanyol anyagot mutatott be. Az 1985-ben kiadott 3. kötet albániai, csehszlovákiai, görögországi, jugoszláviai vonatkozásokat is ábrázol. Érdekes a fasiszta Szlovákia, Horvátország hadseregeinek, munkaszervezetének, légierijének, csendőrségének stb. viszonylag részletes — más helyütt eddig nagyobbrészt nem közölt anyagok alapján való — ismertetése. Több kö-

zölt jelvény valószínűleg unikális példány, még csehszlovákiai, jugoszláviai múzeumok, magángyűjtemények anyagában sem szerepel.

Minket, magyarokat, természetesen leginkább a Magyarországot bemutató rész érdekelt. Ez a harmadik kötetben a legerjedelmesebb szakasz. A kötet előszavában egy sor szakembernek, neves gyűjtőnek mond köszönetet a szerző. Külön kiemeli azt a segítséget, amit John Trenkától és Zoltán V. Kőrössytől kapott a magyar rész megírásához, annak illusztrációs anyagához stb. A könyv már az első átnézéskor nagy csalódást okozott. Az eddigi kötetek tematikája alapján várható lett volna, hogy olyan téma kerül részletesebb bemutatásra, amiről eddig még alig jelent meg

részletesebb publikáció külföldön, Magyarországon pedig egyáltalán nem. Ez esetleges külföldi források alapján feldolgozható, megírható lett volna. Ehelyett a kötetben igen rövid áttekintést kapunk a magyarországi szélsőjobboldali mozgalmakról, tulajdonképpen csak címszavakban. Ennél már jóval részletesebb anyagot közölnek magyarországi feldolgozások is. E résznél csupán 3 különböző pártjelvény kerül bemutatásra. Természetesen jóval több létezett. Ezek egy jelentősebb sorozata egy, az NSZK-ban 1982-ben publikált kötetben került bemutatásra (*Werner Nehring—André Hüskens: Handbuch der Abzeichen deutscher Organisationen 1871—1945. einschließlich auslandsdeutscher und ausländischer Organisationen. Hamburg 1982.*) Természetesen ebben is vannak hibák, illetve, bizonyos oda nem illő jelvényeket itt is ismertetnek, de szerepel pl. többféle nyilaskeresztes jelvény, jellegzetes az ún. kaszáskeresztes mozgalom jelvénye, a „Magyar Fasiszta Munkások Országos Pártja” jelvénye stb. Természetesen a valóban a kötet témakörébe tartozó különböző magyarországi szélsőjobboldali mozgalmak jelvényeiből számos további változat is ismeretes magyarországi múzeumok, illetve magángyűjtők tulajdonában. Ezek módszeres feldolgozásával, bemutatásával — hasonlóan a korabeli progresszív pártok, csoportok jelvényeire — még adós a hazai tudományos élet.

Teljesen indokolatlanul kerül bemutatásra ebben az anyagban a levemtomozgalom, annak jelvényei. Ezek sorozata is nagyon hiányos, illetve nagy részben rosszul meghatározott.

Részletesebb, s alaposabb feldolgozást kap — a valóban kötet témakörébe tartozó — magyarországi német szervezetek különböző egyenruhás alakulatainak, önkénteseinek bemutatása.!

Arról, amiről tulajdonképpen a műnek szólnia kellene, szintén alig kerül anyag közlésre. Nevezetesen a német oldalon harcoló magyar SS alakulatokról, így a 25. „Hunyadi” páncelegránátos hadosztályról, a 26. SS páncelegránátos hadosztályról („Hungária”).

Az egész kötetre jellemző a rendkívül felületes adatközlés, a magyar történelemben való teljes tájékozatlanság, pl. (100. o.) „Kun Béla uralma” 1918—1920. között volt, (119. o.) Gömbös és Görgey egyaránt a magyar 1848 hősei közé tartoztak. Meglehetősen céltalanság Magyarország második világháborúbeli szerepének bemutatása is. Pl. a szerző szerint a magyar hadsereg doni katasztrófája idézte elő a 6. német hadsereg megsemmisülését, stb.

Ezt követően nagyívű áttekintést kaptunk a magyar hadsereg egyenruházatáról, rendfokozati jelzéseiről. Itt is számos pontatlanság, hiány figyelhető meg. Így pontatlanok a magyar ejtőernyős jelvények egyes megjelölései: ejtőernyős mesterugró jelvényként megjelölt jelvény helyesen ejtőernyős ügyességi jelvény.

Valószínűtlen hogy a Horthy-hadsereg repülő-tisztai törét 1945—1948-ban is használták volna.

Pontatlanok a Szent László hadosztályról közölt adatok is. Mint ismeretes, ez a hadosztály Budapest környékén és a dunántúli harcokban nagy részben megsemmisült. Az amerikai szerző azt írja, hogy ezt a hadosztályt Magyarország felszabadítása után még német megszállás alatt levő horvátországi és ausztriai tereleteken szervezték, tehát az emigrációban.

A szerző nem részletezi a csendőrség (tábori csendőrség) jelvényeit, jelzéseit sem. Így nem közli az 1942—1944-ben használt 42 M. csapat-csendőr jelvényt, mely a tényleges csendőrijelvény mintájára készült.

Azt írja a szerző, hogy azért foglalkozik kicsit részletesebben a Horthy-korszak magyar rendjeivel és kitüntetéssével, mert azokról még nem jelent meg angol nyelven részletesebben ismertetés. Sajnos azonban, ez a munka is csupán egy nem túlságosan magas színvonalú magyar publikáció adatainak — részben illusztrációinak — átvételén alapul. Teljesen rendszertelen is, mert lehetne csupán katonai (hadi kitüntetésekről) beszélni, de akkor miért foglalkozik az anyag — a közismerten — polgári érdekéért adományozott „Szent-István-rend” bemutatásával is?

A Magyar Érdemrend (korábban Magyar Érdemkereszt) pontatlanul „Érdemrend”-ként szerepel a munkában. Nem említi azt a fontos adalékot, hogy a Magyar Érdemkereszt 1935-ben lett Magyar Érdemrend. Ezen anyagrészt egyetlen értéke a különlegességek közé tartozó Magyar Érdemrend teljes láncának fénypéldvétele.

Csak nagyon érintőlegesen foglalkozik a szerző a Magyar Szent Korona Renddel. Kétségtelen, hogy e kitüntetés nem tartozik a legáltalánosabb darabok közé — tekintettel a késői alapítási évszámra, s arra a tényre, hogy csak külföldieknek adományozták. Azonban megállapítható, hogy a feltételezhetően csupán német állampolgároknak adományozott kitüntetés különböző fokozatai — első sorban, a lovag-, illetve a középkereszt fokozatok — ha nem is alacsony áron, de elég rendszeresen előfordulnak a nyugati (első sorban NSZK-beli) piacon. Érdekesség, hogy ezekből a kitüntetések közül — minden valószínűség szerint nem adományozott készletből — nagyobb számban találhatók darabok magyarországi gyűjteményekben is.

A 162. oldalon szereplő Polgári Honvédelmi Érdemkeresztet arany-, ezüst-, bronz fokozatokkal alapították. Csak az ezüst, bronz fokozat adományozása mutatható ki.

A 164. oldalon közölt „Magyar Tiszti Arany Vitézségi Érem” szalgáján található jelvény koszorúja hiányos. Bár igen ritka kitüntetésről van szó, s nyilván a közölt példányon kívül kevés darab található nyugati gyűjteményben, s így probléma volt egy hibátlan példány repro-

dukálása, a hiány tényét közölni kellett volna a szövegben, így félrevezető.

A Magyar Vöröskereszt díszjelvények eredeti alapítási évszáma 1922. és nem 1930. 1938-ban módosították, kiegészítették az addig adományozott fokozatokat. Ez azonban nem szerepel a kötetben.

A fenti hibák jelentős része nyilvánvaló, hogy kiküszöbölhető lett volna, ha az elkészült kéziratot — lektorálás céljából — eljuttatják Magyarországon élő szakértőnek, vagy a témában elmélyült külföldi szakembernek. Ugyancsak értékesebb könyv születhetett volna, ha a szerző legalább a legutóbbi években nyugaton megjelent publikációkra támaszkodik, nem beszélve egy esetleges szélesebb körű anyagfeltárára épülő, valóban hézagpótló, s nyilván a magyar kutatók számára is sok új információt közlő munka feltételezhető értékeiről. Az általunk tanulmányozott kötet azonban nem segíti elő a nemzetközi közvélemény előtt Magyarországon második világháborús történetének jobb megismerését. Különösen szerencsétlen dolog egy ilyen — teljesen más tematikájú — sorozatban részletesen bemutatni a magyar hadsereget, még akkor is, hogy ha az

az ország német megszállása, illetve a nyilasok hatalomátvétele után is korábbi egyenruháit, jelvényeit, felszerelését használta. Hasonló lett volna, ha pl. a 2. kötetben részletes bemutatást kap az olasz királyi hadsereg is, nem csupán az olasz „Repubblica Sociale Italiana” katonai alakulatai, a német oldalon harcoló olasz önkéntesek.

A magyar fejezet súlyos tévedéseit, felületességét látva bizonyos kétségek merülnek fel a szerző jelen művével, illetve más, a második világháború kitüntetései, jelvényeivel kapcsolatos művei színvonalával kapcsolatban. Nem árt ezt annak ellenére hangsúlyozni, hogy a Bender kiadó által publikált művek világviszonylatban a legelismertebbek közé tartoznak a második világháború, s különösen a Hitleri Németország rendjel- és kitüntetés-, egyenruha-, jelvény- stb. történetének, s hasonló részletkérdéseknek a megítélésében.

Feltűnő, hogy a szerző nem közöl a kötet végén bibliográfiát, igaz ugyan, hogy a szövegben, egyes esetekben hivatkozik bizonyos összefoglaló kötetekre, de ezek a hivatkozások kevésbé elégtik ki a tudományos igényeket.

Pandula Attila

ANDRÉ SOUYRIS-ROLLAND—GÉRARD LE MAREC

GUIDE ORDRES ET DÉCORATIONS DE LA RÉSISTENCE ET DE LA LIBÉRATION 2e GUERRE MONDIALE

(Public-Réalizations, Paris, 1985. 171 o.)

Az antifasiszta ellenállás és a második világháború rendjeleit, és kitüntetéseit bemutató reprezentatív kötet a francia könyvkiadó rendjeltörténeti sorozatában látott napvilágot. A könyvben megtalálhatók Albánia, az NDK, Ausztria, Belgium, Bulgária, Dánia, az Egyesült Államok, Franciaország, Nagy-Britannia, Görögország, Magyarország, Izland, Olaszország, Luxemburg, Norvégia, Hollandia, Lengyelország, Románia, Csehszlovákia, a Szovjetunió, Jugoszlávia, valamint egy külön részben Irak, Észak-Korea, Brazília e vonatkozásban adományozott rendjelei és kitüntetései.

A kötet fejezeteinek felépítése a következő: először bemutatják az ország történetét a második világháború időszakában. Ezt követi a

(külföldi és belföldi) ellenállás, valamint a hadsereg ellenállásának vázolója. A kitüntetések — igen szép kivitelű — színes táblákon mutatják először be, ahol azok teljesen valóságos állapotukban tanulmányozhatók. A történeti bevezetés után ugyanezek a darabok — most már fekete-fehér ábrák — ismét bemutatásra kerülnek, részletes falerisztikai leírással (jelvények, előlap, hátlap, feliratok, alapítási időpont, szalagszín stb.).

Némileg zavaró, hogy a színes táblákon kvalitásos formában közölt tárgyafotókat esetenként kevésbé színvonalas rajz — s nem fekete-fehér tárgyafotó — követi a szövegrésznél. Ez egyes — megszerezhetetlen — daraboknál, mint pl. Albánia kitüntetéséinél, elfogadható, de olyan példányoknál, amelyek tárgyafotót